Ռաֆֆի

Դավիթ Բեկ

3 - Ի

Արծվանիկ ավանի արևելյան կողմում բարձրանում է մի անտառապատ սար, որը պարսպի ձևով տարածվում է հյուսիսից դեպի հարավ: Այդ սարի կուրծքին կպած է գեղեցկադիր ավանը, իսկ սարի վրա, հովանավորված ահագին կաղնի ծառերով, կանգնած է «Կարմիր վանքը», որ կառուցվել է նույն լեռան կարմրագույն քարերից, սուրբ Նախավկայի անունով: Այդ հոյակապ վանքը չորրորդ դարու վերջում հիմնեց Երիցակ անունով ճգնավորը, դրա համար էլ կոչվում է Երիցակա վանք:

Երիցակը կազմեց այդ վանքում մշտալուռ կրոնավորների մի միաբանություն, որոնք միայն աստուծո և նրա սուրբերի հետ էին խոսում, և իր ճգնավորական օրինակով ավելի քաջալերեց աբեղաների խստակեցությունը: Երբ Սյունյաց Սահակիա տիկինը հայոց Մուշե հայրապետին նստացրեց իր ոսկիապատ կառքի մեջ, որ լծած էր սպիտակ ջորիներով, և փառավոր հանդեսով ուղարկեց նրան Երիցակին հրավիրելու, որ նա ընդունե Սյունյաց կաթողիկոսության աթոռը, այդ ժամանակ Երիցակը պարանով կախվեցավ վանքի պարսպից և կամենում էր փախչել:

Մինչև այսօր ժողովրդի մեջ դեռ մնացել է վաղեմի ավանդությունը այն մասին, թե երբ Մուշե հայրապետը աշխատում էր համոզել Երիցակին, որ նա ընդունե կաթողիկոսական աթոռը, սուրբ ճգնավորը համեստությամբ հրաժարվում էր, ասելով, թե ինքը արժանավորություն չունի այդ բարձր կոչմանը: Այդ միջոցին

Յատուկ Պոէմ

նրա խցի դռան մոտ իջան մի խումբ աղավնիներ, և նրանցից մեկը թռչելով նստեց սուրբ ճգնավորի ուսի վրա, և մարդկային բարբառով ասաց. «Արժան է, արժան է»:

Խոսում են և այն, թե երբ սուրբ ճգնավորը մի անգամ որպես ուխտավոր գնացած էր Երուսաղեմի հայոց վանքը, հանկարծ Հիսուս Քրիստոսի ծննդյան տոնի ճրագալույցի երեկոյին մտաբերեց իր հեռավոր վանքը, որ գտնվում էր Սյունյաց աշխարհում, մտաբերեց իր միաբանակից եղբայրներին և ցանկացավ նրանց հետ միասին կատարել ծննդյան տոնը: Երբ այդ ցանկությամբ սուրբ Բեթլեհեմի այրի դռան հանդեպ կանգնած լաց էր լինում նա, մոտեցավ մի կին, և նստեցրեց նրան մի կախարդական սափորի վրա, որը մի ակնթարթում Երուսաղեմից հասցրեց նրան Սյունյաց աշխարհը և իր վանքը Արծվանիկում: Միաբանները դեռ չէին ավարտել ճրագալույցի երեկոյան պատարագը, երբ տեսան նրան և զարմացան:

Երիցակա վանքը Սյունյաց աշխարհի ամենափառավոր վանքերից մեկն էր. նրա հոյակապ շինվածքը ներկայացնում էր հայկական ճարտարապետության սքանչելի գործերից մեկը: Նրա շուրջը գտնվում էին մենակյաց միաբանների համար գեղեցիկ խուցեր. ընդարձակ սեղանատուն, ամբարանոցներ լի ամեն տեսակ պաշարեղեններով և ախոռատներ բազմաթիվ անասուններով: Այստեղ կերակրվում էին մարդկային հասարակությունից հալածված ուրուկներ և այլ տեսակ ախտավորներ, որոնց վրա միաբանությունը առանձին խնամք էր տանում և բժշկում էր:

Վանքը, որպես մի գեղեցիկ պսակ, դրած էր լեռնային բարձրավանդակի վրա, հովանավորված անտառի մշտականաչ ծառաստանով, որի լռության մեջ, թռչունների ուրախ երգերի հետ, հնչվում էին աստծուն նվիրված աբեղաների սաղմոսերգությունները: Նրա ստորոտում, ժայռերի սրտում գտնվում էին բնական քարանձավներ, որոնց մուտքը թաքնված էր խիտ պատատակների մեջ, որոնք ծառերի բույնի նման կախված էին անդունդի վրա, որը հազարավոր քայլերի խորությամբ, որպես մի հսկայական վիհ, բացվում էր դեպի ցած: Այդ քարանձավների խլության մեջ առանձնացած էր աշխարհից բոլորովին հրաժարված ճգնավորի միաբանությունը, որոնք ոչ արևի լույս էին տեսնում և ոչ

ադամորդիների երես:

Բայց Դավիթ բեկի հայտնվելուց մի քանի տարի առաջ այդ վանքը, որ ավելի քան տասներկու դար գոյություն ուներ, բոլորովին քայքայվեցավ, բոլորովին զրկվեցավ իր վայելչությունից:

Այդ ժամանակ վանքի միայն մերկ կմախքն էր մնացել: Հոյակապ տաճարի արտաքին սրբատաշ քարերը պոկած էին. կանգնած մնում էին միայն ահագին կամարները‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡: Բացի տաճարից, վանքի բոլոր շինությունները քանդված էին: Իսկ նրանց փոխարեն, մի քանի քայլ հեռավորության վրա, կառուցված էր մի հիանալի ամառանոց: Այդ ամառանոցը պատկանում էր Ֆաթալի խանին: Նա շինված էր վանքի քարերով: Անգութ թյուրքը չխնայեց մինչև անգամ եպիսկոպոսների շիրիմներին, աբեղաների գերեզմաններին, և նրանց տապանաքարերը գործ ածեց բաղանիքների ու ախոռատների շինության համար: Միշտ աղոթող ճգնավորների մենարաններում այժմ բնակվում էին ավազակներ:

Ֆաթալի խանը, որպես մի խաշնարած ցեղի գլխավոր, իր հոտերով տարվա տաք եղանակները առաջ անց էր կացնում Ղարադաղի լեռների վրա, իսկ ձմեռը վերադառնում էր Բարդյուշատի գավառը, բնակվում էր իր սեփական ձմեռանոցում, որ գտնվում էր Ալթինջի գյուղում: Բայց այն օրից, երբ նա բարեկամացավ մելիք Ֆրանգյուլ ուրացողի հետ, փոխեց իր կենցաղավարության եղանակը: Մելիքը նրան մի առանձին ծառայություն անելու համար, թույլ տվեց իր սեփական ավանի՝ Արծվանիկի մոտ ամառանոց կառուցանել: Խանը ընտրեց Երիցակա վանքի գտնված տեղը, որը իր սքանչելի դիրքով, իր լեռնային բարձրությամբ և գեղեցիկ անտառներով ամեն հարմարություններ ուներ ամառանոցի համար:

Մելիքը մատնեց մահմեդականի ձեռքը այդ քրիստոնեական վաղեմի սրբավայրը, մի լոկ նպատակի համար, որ նրան իր մոտ պահե, որ պատահած ժամանակ կարողանա նրա ուժերից օգուտ քաղել:

Խանը շինեց իր հիանալի ամառանոցը հայոց վանքի քարերով և մի հարուստ հայից հափշտակած փողերով: Այդ հայի անունն էր Խոջա-Օհան, որը բնակվում

էր իր հիմնած սեփական գյուղում, որ իր անունով կոչվում էր Խոջահան§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§: Խոջա-Օհանը մի երևելի վաճառական էր, խանը մեղադրեց նրան այն հանցանքի մեջ, իբր թե նա հեռու երկրներից զենքեր է տեղափոխում իր թշնամիների համար: Այդ առիթով սպանեց նրան, նրա անբավ հարստությունը հափշտակեց և նրա ամբողջ ազգատոհմը բռնավորի անգթությանը զոհ դարձավ:

Առավոտ էր, այն գեղեցիկ, խաղաղ առավոտներից մեկը, որ միայն լեռնային անտառապատ աշխարհներին հատուկ է:

Ֆաթալի խանի ամառանոցի մեջ դեռ բոլորը քնած էին: Մի տիկին միայն զարթել էր, հագնվել էր, պատրաստվում էր կատարել վաղորդյան աղոթքը: Արեգակի առաջին ճառագայթները, ներս շողալով սենյակի պատուհաններից, լուսավորում էին նրա շքեղ օթևանը վառ-ծիրանագույն պայծառությամբ: Բայց տիկինը իջեցրեց պատուհանների վարագույրները, կարծես, այդ լույսը կարող էր արգելք լինել նրա աղոթելուն: Հետո ներսից կողպեց նախասենյակի դուռը, որ ոչ ոք իրան չխանգարե:

Մահմեդական կանայքը ամենևին աղոթելու սովորություն չունեն, իսկ տղամարդիկը միայն աղոթում են ի ցույց ծարդկանց՝ հրապարակների վրա, ճանապարհների եզերքում, մի խոսքով, որտեղ որ պատահի:

Բայց այդ տիկինը, կողպելով իր սենյակի դռները, ոչ թե կատարում էր մի հայտնի պատվեր, այլ ավելի երկյուղ ուներ, մի գուցե իր աղոթելը նկատելի լինի:

Դուռը կողպելուց հետո, նա միանձնուհու հանդարտ քայլերով, մոտեցավ սենյակի արևային կողմի պատին, և զգուշությամբ բարձրացրեց մետաքսյա վարագույրը, որ քարշ էր ընկած պատի երեսից: Վարագույրի ետևում հայտնվեցավ մի խաչ, որ փորված էր քարի վրա: Տիկինը ծունկ իջավ նրա առջև, ձեռքերը փակեց կուրծքի վրա և իր ջերմեռանդությամբ լի աչքերը դարձրեց դեպի երկինքը:

Խաչի ներքև, քարի վրա, նշմարվում էին մի քանի եղծված հայերեն տառեր: Երևում էր, սենյակի շինության ժամանակ այդ քարը պատահմամբ ընկել էր

այնտեղ: Ամբողջ ամառանոցը կառուցված լինելով վանքի քարերով, նրանց վրա դեռ պահպանվել էին քրիստոնեական տաճարի հիշատակարանները, միայն ծեփած էին գաջով, որ աչքի չզարկեն: Բայց այն օրից, երբ հայտնվեցավ այդ խաչը, տիկինը համարում էր իր համար մի սրբազան գյուտ: Հանկարծ պոկվեցավ պատի ծեփը և նրա տակից երևաց խաչը: Տիկինը իր միակ մխիթարությունը ծածկեց վարագույրով, և այնուհետև իր սովորական աղոթքները կատարում էր նրա հանդեպ:

Ընթերցողը կարող է նախազուշակել, թե ով էր այդ բարեպաշտ տիկինը, որ մահմեդական հարեմի մեջ աղոթում էր քրիստոնեական խաչի առջև: Դա մեր վաղեմի ծանոթ Սյուրին էր, Տաթևի Դավիթ ուրացողի աղջիկը, Ֆաթալի խանի նշանավոր խանումներից մեկը:

Այն օրից, որ մենք բաժանվեցանք Սյուրիի հետ, անցել է տասնյոթ տարի. դա մի նշանավոր թիվ է կնոջ հասակի համար: Սյուրին այժմ կորցրել է իր մանկական թարմությունը. նա տարիքն առած կին է, բայց առաջվա նման նույնպես գեղեցիկ է նա, նույնպես հրապուրիչ է, միայն հասունացած կնոջ գեղեցկությամբ:

Վերջին տարիներում ավելի մաշվեցավ, ավելի թառամեց չքնաղ գեղեցկուհին, մանավանդ այդ ամառանոցը հիմնելուց հետո: Նրան խիստ ծանր էր բնակվել մի տան մեջ, որ կառուցվել էր հայոց տաճարի փլատակներով: Նա չէր կարողանում զսպել իր արտասուքը, երբ ամեն օր իր աչքի առջև տեսնում էր նույն տաճարի ավերակները: Այդ ավերակները մի քանի քայլ միայն հեռու էին նրա բնակարանից: Ամեն անգամ, երբ գիշերային լռության ժամանակ, նա իր սենյակի պատուհանից նայում էր կործանված վանքի փշրանքների վրա, նրան երևութանում էր, որպես թե աբեղաների սևազգեստ դասը, դուրս գալով իրանց շիրիմներից, խաչ և Ավետարան ձեռքերում բռնած, կատարում էին մի տխուր հոգևոր թափոր, որը ավելի նման էր թաղման հանդեսի: Նրանք անեծք և նզովք էին կարդում այն բռնակալի վրա, որ քանդեց, ոչնչացրեց իրանց մշտական աղոթքների սրբավայրը:

Իսկ այդ առավոտ տիկինը սովորականից ավելի տխուր էր: Վերջացնելով աղոթքը, նա կրկին ցած թողեց վարագույրը, ծածկեց խաչը, որ ոչ ոք չտեսնե: Հետո մոտեցավ պատուհանին, բաց արեց լուսամուտը, նստեց նրա հանդեպ և

սկսեց մտախոհ կերպով նայել դեպի գեղադրական հեռուն: Նրա աչքերի առջև բացվում էր մի սքանչելի տեսարան. մանիշակագույն հորիզոնի վրա նկարված էին Բարգյուշատի և Չավնդուրի գեղեցիկ, անտառապատ լեռները, որոնց միջից իր մերկ գագաթով վեր էր բարձրացել հսկա Խուստուփը: Իսկ մյուս կողմում իր հավերժական սառնամանիքներով ձգվում էր Կազբեկի շղթան, որը իր ձյունապատ գագաթներով ներկայացնում էր մի հակապատկեր ծաղկյալ, կանաչազարդ տարածության մեջ: Այդ բոլորը, լուսավորված վաղորդյան արեգակի պայծառ ճառագայթներով, շնչում էր նորածին օրվա ջերմ, կենսատու շնչառությամբ: Բայց տիկնոջ սրտին նրանք ոչինչ ուրախություն, ոչինչ մխիթարություն չէին ազդում: Նրա միտքը թռել և սլացել էր հեռու և հեռու, դեպի այն կանաչազարդ լեռների ետևը, ուր կռվում էին հայոց քաջերը, որոնց թվում կռվում էր և իր սիրելին...

Հանկարծ նրա դեմքը բոլորովին մոայլվեցավ, նա ամբողջ մարմնով դողաց, երբ պատուհանից նկատեց մի մարդ իր նշանավոր սև ջորու վրա հեծած, բարձրանում էր Արծվանիկ ավանի զառիվերից և ուղիղ դիմում էր դեպի իրանց ամառանոցը: Նրա ջորու առջև ընկած ոտքով գալիս էին երկու գինված շաթրներ: «Ի՞նչ գործ ունի մեզ մոտ այդ չարագործը այդպես վաղ առավոտյան...»,— մտածեց տիկինը և աչքերով սկսեց հետևել նրան:

Չարագործը մոտեցավ ամառանոցի գլխավոր դռանը, ցած իջավ ջորուց, երիվարը պահ տվեց իր շաթրներից մեկին, և մյուս շաթրին իր հետ առնելով, սկսեց բախել դուռը:

Այդ միջոցին տիկնոջ սենյակը ներս մտավ, բոլորովին հագնված և պատրաստված, գեղեցիկ Ֆաթիման:

Ֆաթիմային մենք թողեցինք, երբ նա դեռ փոքրիկ աղջիկ էր, երբ նրան ձեռքի վրա էին ման ածում, իսկ այժմ աճել է նա, խոսում է, դատում է, գիտե իրան պահել: Տեսնելով մոր տխրամած դեմքը, նա մոտեցավ, և գրկելով նրա պարանոցը, ասաց.

Մայրիկ, դու էլի լաց ես լինում... երբ դու լաց ես լինում, իմ աչքերիցս էլ արտասուք է վազում:

Յատուկ Դրէմ

Մայրը համբուրեց նրան, ասելով.

Ինչո՞ւ, զավակս, քո ինչ լաց լինելու ժամանակն է: Ես էլ լաց չեմ լինում. այս առավոտ չգիտեմ ինչ է պատահել աչքերիս հետ, կարծես թե, այրվում լինեն...

Մայրը թաշկինակը տարավ դեպի աչքերը, սրբեց արտասուքը: Ֆաթիման փոքր-ինչ հանգստացավ, և ավելի վստահություն ստանալով, ասաց մորը.

Գիտե՞ս այս առավոտ ես ինչու եմ այսպես շուտ վեր կացել, այսպես լավ հագնվել:

Դու միշտ շուտ ես վեր կենում, զավակս,— պատասխանեց մայրը, փայփայելով նրա առանձին խնամքով սանրված սև գանգուրները:

Այդպես է, շուտ եմ վեր կենում, մանավանդ, երբ լավ առավոտ է,— պատասխանեց նա փոքր-ինչ պարծենկոտությամբ:— Բայց այսօր մի ուրիշ պատճառ կա:

Ֆաթիման պատմեց մորը, թե այն առավոտ հայ գյուղացիները, իրանց ամեն տարվա սովորության համեմատ, տոն պիտի կատարեն: Հարս, աղջիկ, տղամարդիկ, ալևորներ հավաքվելու են կործանված վանքի փլատակների մոտ,— պար պիտի բռնեն, երգ կերգեն, լավ հանդես պիտի կատարվի:

Տիկինը բոլորովին մոռացել էր, որ այն օր իրանց ամառանոցից ոչ այնքան հեռու կատարվելու էր մի ժողովրդական տոն: Հայ գյուղացիները խմբվելու էին իրանց պաշտամունքը և հարգանքը մատուցանելու այն ավերակներին, ուր կանգնած էր մի ժամանակ նրանց պապերի սրբության տաճարը:

Մայրիկ, դու ինձ թույլ կտա՞ս, որ ես էլ գնամ, այդպես չէ՞,— հարցրեց Ֆաթիման, դարձյալ ընկնելով մոր կուրծքի վրա:— Նայիր, արդեն հավաքվել են... հիմա կսկսեն...

Վերջին խոսքերի միջոցին Ֆաթիման վեր կացավ, վազեց դեպի սենյակի այն լուսամուտը, որ ուղիղ բացվում էր դեպի վանքի ավերակները, և բարձրացնելով վարագույրը, ուրախությամբ ցույց տվեց.

Յատուկ Պոէմ

Նայիր, նայիր, հավաքվել են, մայրիկ:

Մայրը նայեց դեպի այն կողմը, բայց շուտով չպատասխանեց: Ֆաթիման կրկին դարձավ դեպի մայրը աղերսական դեմքով.

Թույլ տվեցեք գնամ, մայրիկ, այնտեղ կտեսնեմ Մարիամին, Հռիփսիմեին, Գոհարին, դրանք շատ լավ աղջիկներ են. ինձ ասացին, որ իրանք էլ կլինեն այդ տոնին:

Ովքե՞ր են այդ աղջիկները, դու ո՞րտեղից ես ճանաչում նրանց,— հարցրեց մայրը:

Արծվանիկից են,— պատասխանեց Ֆաթիման. երբ ես գնում եմ անտառը ման գալու, շատ անգամ պատահում եմ նրանց: Շատ լավ աղջիկներ են, ինձ համար պտուղներ են քաղում, ծաղիկներ են քաղում: Ես նրանց հետ նրանց լեզվով եմ խոսում, նրանք թյուրքերեն չեն իմանում: Ես հիմա բոլոր բույսերի, ծառերի, ծաղիկների, պտուղների անունները հայերեն լեզվով իմանում եմ, որը չեմ իմանում, հարցնում եմ, նրանք ինձ ասում են:

Մայրը գրկեց իր դստերը և մի առանձին սիրով համբուրեց նրան: Ֆաթիման նկատելով, որ իր պատմությունը դուր է գալիս մորը, շարունակեց.

Քանի օր առաջ Հաֆիզան ինձ հետ էր, երբ անտառում պատահեցինք այն հայ աղջիկներին: Ես սկսեցի նրանց հետ նրանց լեզվով խոսել. Հաֆիզան ինձ ասաց. «Ամոթ չէ՞, որ խոսում ես գավուրների լեզվով»:

Դու Հաֆիզային ականջ մի դիր, զավակս, նա խելացի աղջիկ չէ, -պատասխանեց մայրը, ուղղելով մի քանի մազեր, որ անկարգ կերպով ընկել էին նրա ճակատի վրա և խանգարում էին կամարաձև հոնքերի գեղեցկությունը:

Այո՛, նա խելացի աղջիկ չէ, նա գիժ է,— ավելացրեց Ֆաթիման:— Լսիր, մայրիկ, ինչ պատահեց մի անգամ. անտառից վերադառնալու ժամանակ անցանք այդ եկեղեցու ավերակների մոտով. այն հայ աղջիկները մեզ հետ էին. նրանք հենց որ տեսան ավերակները, մոտեցան քարերին և սկսեցին համբուրել, իրանց երեսի և կուրծքի վրա այսպիսի նշան անելով (Ֆաթիման խաչակնքեց իր դեմքը):

Յատուկ Պոէմ

Հաֆիզան սկսեց ծիծաղել նրանց վրա: Աղջիկներից մեկը՝ Հռիփսիմեն, բարկացավ: Հաֆիզան սկսեց ծեծել նրան: Ես ասացի՝ ինչո՞ւ ես ծեծում, խեղճ է: Նա պատասխանեց. «Գավուրն ի՞նչ է, որ խեղճ լինի»: Ես Հռիփսիմեին մի աղլուխ ընծայեցի, որ լաց չլինի:— Դու խո չե՞ս բարկանա, մայրիկ, այդ քո տված աղլուխն էր:

Չէ, զավակս, չեմ բարկանա, ես քեզ մի նորը կտամ,— ասաց մայրը, ուրախանալով իր դստեր բարեսրտության վրա:

Բայց մի բան էլ կա, մայրիկ, վախենում եմ, որ ասեմ...

Ի՞նչ բան, զավակս, ասա՛, ինչո՞ւ ես վախենում:

Ես Հռիփսիմեին համբուրեցի, մայրիկ, երբ լաց էր լինում, գրկեցի նրան: Նա շատ սիրուն աղջիկ է:— Խո մեղք չէ, մայրիկ: Հաֆիզան ինձ նախատում էր, ասում էր հայի աղջիկը պիղծ է, ասում է մեղք է, երբ մարդ համբուրում է նրանց: Հաֆիզան նրանց հացը չէ ուտում:

Մեղք չէ, զավակս,— պատասխանեց մայրը. նրանք էլ քեզ նման աստծու ստեղծածներն են: Աստված թե քեզ և թե նրանց հավասար կերպով սիրում է:

Բայց ինչո՞ւ են այդպես անում,— հարցրեց հետաքրքիր Ֆաթիման, դարձյալ խաչակնքելով իր դեմքը:

Եթե Ֆաթիման չափահաս աղջիկ լիներ, գուցե մայրը կբացատրեր «այնպես անելու» նշանակությունը, գուցե կսովորեցներ, որ ինքն էլ այնպես անե: Բայց այդ մասին լռեց նա, միայն խրատեց իր զավակին միշտ բարի լինել և հարգել օտարների կրոնական զգացմունքը, չհետևել չար Հաֆիզայի օրինակին: Հաֆիզան նույնպես խանի աղջիկներից մեկն էր, միայն ծնված մահմեդական մորից. նա իր ծնողից ստացել էր և նրա մոլեռանդությունը:

Հիմա թույլ տուր գնամ, մայրիկ,— ասաց Ֆաթիման կանգնելով. հանդեսը սկսվում է: Ես մենակ կգնամ, Հաֆիզային ինձ հետ չեմ տանի:

Յատուկ Պոէմ

Թեև տիկնոջը շատ հաճելի չէր մի այնպիսի խառնափնթոր բազմության մեջ թողնել իր դստերը, բայց չկարողացավ մերժել նրա աղաչանքը, մանավանդ որ ինքը ցանկանում էր մի քանի րոպե առանձնացած մնալ: Այդ պատճառով թույլ տվեց նրան գնալ, միայն պատվիրեց, որ շատ չուշանա և շուտով վերադառնա:

Մենակ մի՛ գնա,— ասաց նրան,— աղախնին քեզ հետ տար: Կանչիր այստեղ Փերիին:

Այսպես էր աղախնի անունը. դա տիկնոջ հին սպասավորներից մեկն էր, մի օրիորդ, որին մենք վաղուց արդեն ճանաչում ենք: Երբ հայտնվեցավ նա, տիկինը հրամայեց, որ Ֆաթիմային տանե հայերի տոնախմբության տեղը և նրա հետ միասին վերադառնա:

Չմոռանաս,— ասաց նրան,— ներքինապետ Ահմեդին հայտնել, որ ինձ մոտ գա:

Ֆաթիման ուրախությամբ Փերիի հետ դուրս գնաց: Տիկինը մնաց միայնակ: Նա ցանկանում էր միայնակ մնալ. դրա համար և հեռացրեց աղախնին:

Տիկինը չհեռացավ լուսամուտից, որի մոտ առաջ նստած էր: Նա անհամբերությամբ սպասում էր ներքինապետին: Նրա մտքից դուրս չէր գալիս սև ջորում վրա նստած մարդը: «Ի՞նչ գործ ունի այսպես վաղ առավոտյան այդ անիծյալը մեզ մոտ...» դարձյալ կրկնեց նա իր մտքում:

Քառորդ ժամից հետո հայտնվեցավ ներքինապետը: Նա բոլորովին ծերացել էր. տարիքը այն աստիճան հալել, մաշել էր նրան, որ առանց դրան ևս փոքրիկ Ահմեդը, այժմ զառամյալ երեխայի կերպարանք էր ստացել:

Դուք ինձ կանչե՞լ էիք, տիկին,— հարցրեց նա, զգուշությամբ ներս մտնելով, և խոնարհ կերպով գլուխ տալով:

Այո՛, կանչել էի: Բայց ինչո՞ւ ուշացար,— հարցրեց տիկինը:

Ինձ ուշացրեց իմ հետաքրքրությունը,— պատասխանեց ծերունին:— Մելիք Ֆրանգյուլը եկավ խանի մոտ: Ես մտածեցի, թե էլի մի սատանայություն կունենա, որ այսպես վաղ առավոտյան գալիս է խանի մոտ: Աշխատում էի մի բան

Յատուկ Պոէմ

հասկանալ:

Ես էլ հենց դրա համար կանչել տվի քեզ:

Դուք տեսա՞ք նրան:

Լուսամուտից տեսա. իր սև ջորու վրա նստած, գալիս էր:— Ինչո՞ւ է եկել:

Ոչինչ հասկանալ չկարողացա: Խանը դեռ քնած էր, երբ նա եկավ. ինձ հայտնեց, թե շատ հարկավոր գործ ունի, ցանկանում է խանին տեսնել: Ես պատասխանեցի, թե խանը քնած է, կարող է փոքր-ինչ սպասել, մինչև կվերկենա: Նա դարձյալ շտապեցրեց ինձ, ասելով, թե սաստիկ ստիպողական գործ ունի, սպասել կարող չէ, պետք է հենց այս րոպեիս տեսնե: Ես ստիպվեցա գնալ խանին զարթեցնել: Նա ընդունեց մելիքին իր քնարանում, առանց հագնվելու, ինքը անկողնում պառկած: Հետո դռները ներսից կողպեցին և առանձնացան:

Ի՞նչ բանի վրա էին խոսում:

Նախասենյակի դռներն անգամ կողպել էին. անկարելի էր մի բառ անգամ լսել: Բայց առանց լսելու ևս ես գիտեմ, թե ինչ խորհրդով է եկել մելիքը:

Ի՞նչ խորհրդով է եկել:

Թորոս իշխանը զորքով գալու է խանի վրա. մելիքը եկել է նրան իմացում տալու, որ իրանք էլ զորքերի պատրաստություն տեսնեն իշխնի առաջը առնելու համար:

Այդ դուք ո՞րտեղից եք իմանում:

Իմանում եմ, հաստատ տեղեկություններ ունեմ, տիկին:

Թորոսի հետ այլևս ովքե՞ր կան:

Իշխան Ստեփաննոս Շահումյանը:

Յատուկ Պոէմ

Այդ անունը լսելու ժամանակ տիկնոջ տխրամած դեմքը նկատելի կերպով պայծառացավ: Բայց նա իր ուրախությունը թաքցնելու համար խոսքը փոխեց, հարցնելով.

Կռիվներից ի՞նչ եք լսում:

Բեկը ամեն տեղ հաջողություններ ունի. Ջեվու բերդը բոլորովին ոչնչացրած է. մեր երկրի ամրությունները մինը մյուսից հետո ընկնում են նրա զորության առջև,— ասաց ծերունին մի առանձին ոգևորությամբ, հետո սկսեց մանրամասնաբար պատմել Ասլամազ-Կուլի խանի աղետավոր վախճանը և Բեկի այլ հաղթությունները:

Այդ բոլորը շատ ուրախալի է,— ասաց տիկինը ծերունու պատմությունը հաճությամբ լսելուց հետո:— Բայց պետք է մի կերպով իմանալ, թե այդ չարագործը ի՞նչ սատանայական որոգայթներ լարելու համար է եկել:

Ես ձեզանից ավելի հետաքրքիր եմ, տիկին,— պատասխանեց ծերունին:

Մելիքի գնալուց հետո ուշադիր եղեք, թե ինչ կարգադրություններ կանե խանը:

Ես քայլ առ քայլ կհետևեմ նրա գործողություններին:

Հիմա կարող եք գնալ. ես ձեզ ուշացնում եմ:

Ծերունին գլուխ տվեց և հեռացավ:

Տիկինը դարձյալ մնաց միայնակ:

«Նա» հայոց զորքի մեջն է... մտածեց անբախտ կինը,— «նա» ինձ ազատելու համար է պատերազմում:

Յատուկ Պոէմ